

Asia C-416/21

**Unionin tuomioistuimen työjärjestyksen 98 artiklan 1 kohdan mukainen
ennakkoratkaisupyynnön tiivistelmä**

Jättämispäivä:

7.7.2021

Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin:

Bayerisches Oberstes Landesgericht (Saksa)

Ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevan päätöksen tekemispäivä:

24.6.2021

Vastaaaja ja valittaja:

Landkreis A.-F.

Kantajat ja vastapuolet:

J. Sch. Omnibusunternehmen

K. Reisen GmbH

Pääasian kohde

Valitus, joka on tehty siitä, että kaksi toisiinsa sidoksissa olevaa tarjoajaa on suljettu pois hankintamenettelystä sillä perusteella, että kilpailusalaisuuksien suojaamista koskevaa vaatimusta ei ole noudatettu ja kilpailu on vääristynyt

Ennakkoratkaisupyynnön kohde ja oikeudellinen perusta

Julkisista hankinnoista ja direktiivin 2004/18/EY kumoamisesta 26.2.2014 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2014/24/EU tulkinta; SEUT 267 artikla

Ennakkoratkaisukysymykset

1. Onko direktiivin 2014/24/EU 57 artiklan 4 kohdan d alakohtaa tulkittava siten, että hankintaviranomaisella on oltava riittävän uskottavaa näyttöä siitä, että talouden toimija on rikkonut SEUT 101 artiklaa?
2. Onko direktiivin 2014/24/EU 57 artiklan 4 kohtaa pidettävä siinä mielessä vapaaehtoisia poissulkemisperusteita koskevana tyhjentävänä sääntelynä, että yhdenvertaisen kohtelun periaate (direktiivin 18 artiklan 1 kohta) – kun annetaan tarjousia, jotka eivät ole itsenäisiä eivätkä riippumattomia – ei voi olla esteenä hankintasopimuksen tekemiselle?
3. Onko direktiivin 2014/24/EU 18 artiklan 1 kohtaa tulkittava siten, että se on esteenä sopimuksen tekemiselle sellaisten yritysten kanssa, jotka muodostavat taloudellisen kokonaisuuden ja joista kukin on tehnyt tarjouksen?

Tässä yhteydessä toiseen ja kolmanteen kysymykseen tarvitaan vastaus vain silloin, jos ensimmäiseen kysymykseen vastataan myöntävästi.

Unionin oikeussäännöt, joihin viitataan

Julkisista hankinnoista ja direktiivin 2004/18/EY kumoamisesta 26.2.2014 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/24/EU (EUVL 2014, L 94, s. 65): 18 artiklan 1 kohta ja 57 artiklan 4 kohta

Kansalliset oikeussäännöt, joihin viitataan

Kilpailunrajoituksista annettu laki (Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen, GWB), 1, 97 ja 124 §:

1 § Kilpailua rajoittavia sopimuksia koskeva kielto

Kiellettyjä ovat sellaiset yritysten väliset sopimukset, yritysten yhteenliittymien päätökset sekä yritysten yhdenmukaistetut menettelytavat, joiden tarkoituksena on estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua sisämarkkinoilla tai joista seuraa, että kilpailu estyy, rajoittuu tai vääristyy sisämarkkinoilla.

97 § Julkisia hankintoja koskevat periaatteet

1) Julkisia hankintoja ja käyttöoikeuksia koskevat sopimukset tehdään tarjouskilpailun perusteella ja läpinäkyvässä menettelyssä. Siinä yhteydessä noudatetaan taloudellisuuden ja oikeasuhteisuuden periaatteita.

2) Sopimuksen tekomenettelyn osallistujia on kohdeltava samalla tavoin, ellei erilaisesta kohtelusta nimenomaisesti säädetä tai sitä sallita tämän lain perusteella.

124 § Vapaaehtoiset poissulkemisperusteet

1) Hankintaviranomaiset voivat suhteellisuusperiaatetta noudattaen sulkea yrityksen pois hankintamenettelystä menettelyn missä vaiheessa tahansa, jos

--

2. -- yrityksen omaisuuden osalta on haettu maksukyvyttömyysmenettelyä tai vastaavaa menettelyä tai tällainen menettely on aloitettu, --

3. yritys on todistettavasti syyllistynyt toiminnassaan vakavaan virheeseen, joka kyseenalaistaa sen rehellisyyden; --

4. hankintaviranomaisella on riittävää näyttöä siitä, että yritys on tehnyt muiden yritysten kanssa sellaisia sopimuksia tai sopinut sellaisista menettelytavoista, joilla on tarkoituksena estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua tai joiden vaikutuksesta kilpailu estyy, rajoittuu tai vääristyy,

--

8. yritys on syyllistynyt poissulkemisperusteiden tai soveltuvuusperusteiden osalta vakavaan petokseen tai salannut tietoja --

Lyhyt esitys tosiseikoista ja pääasian oikeudenkäynnistä

- 1 Vastaaja, joka on piirikunta, aikoo tehdä avoimessa menettelyssä sopimuksen julkisista linja-autoliikennepalveluista. Sopimuksen arvioitu arvo ylittää direktiivin 2014/24/EU 4 artiklan c alakohdan mukaisen kynnsarvon. Hankintailmoituksen mukaan hinta ei ole ainoa sopimuksentekoperuste ja tarjousten muunnokset/vaihtoehtoiset tarjoukset eivät ole sallittuja.
- 2 Määräajassa saapui useita tarjouksia, muun muassa molemmilta kantajilta. Kantaja nro 1 on liikemies, joka toimii kaupparekisteriin merkityn yrityksensä nimissä, kantaja 2 on rajavastuuyhtiö, jonka toimitusjohtaja ja ainoa yhtiömies on kantaja nro 1. Kantajan nro 1 omaisuutta koskeva maksukyvyttömyysmenettely aloitettiin 1.11.2019 tehdyllä päätöksellä. Pesänselvittäjä vapautti 1.12.2019 päivätyllä kirjelmällä kantajan nro 1 itsenäisen toiminnan harjoittamisen konkurssipesästä. Molempien kantajien 27.2.2020 päivätyt tarjoukset on antanut sama henkilö, sillä ilmoituksen antajaksi ilmoitettiin molemmissa tapauksissa kantaja nro 1. Kantaja nro 1 ilmoitti tarjouksessaan muun muassa siitä, että yrityksen omaisuuden osalta ei ollut haettu eikä aloitettu maksukyvyttömyysmenettelyä.
- 3 Molemmille kantajille ilmoitettiin 2.4.2020, että niiden tarjoukset oli suljettu pois sillä perusteella, että kilpailusalaisuuksien suojaamista koskevaa vaatimusta ei ollut noudatettu ja kilpailu oli vääristynyt, koska sama henkilö oli antanut tarjoukset.

- 4 Molemmat kantajat tekivät oikaisuvaatimuksen, jonka julkisia hankintoja käsittelevä lautakunta hyväksyi. Vastaaja on valittanut julkisia hankintoja käsittelevän lautakunnan päätöksestä ennakkoratkaisua pyytävään tuomioistuimeen.

Pääasian asianosaisten keskeiset perustelut

- 5 Kantajat esittävät, että kilpailusalaisuuksien suojaamista koskevaa vaatimusta ei ole jätetty noudattamatta eikä kilpailu ole vääristynyt. Ne muodostivat kantajan nro 1 laajojen johtamisvaltuuksien sekä kantajan nro 2 täyden omistuksen vuoksi yhtenäisen yrityksen, jossa ei vallitse sisäistä kilpailua. Olematonta kilpailua ei voida rajoittaa eikä vääristää. GWB:n 97 §:n 1 momentin kilpailusäännöt eivät ole sovellettavissa yrityksiin, jotka muodostavat taloudellisen kokonaisuuden. Kantajien tarjouksia on pidettävä useina (pää)tarjouksina, jotka yksi ja sama tarjoaja on antanut. Tätä ei ole suljettu pois nyt käsiteltävässä asiassa tarjouspyyntöasiakirjoissa. Tällaisessa tapauksessa ei ole kilpailun vääristymisen vaaraa, ja tämä on joka tapauksessa ongelmaton silloin, jos tarjoukset eivät poikkea toisistaan ainoastaan hinnan osalta vaan myös asiallisesti ja teknisesti. Tämä edellytys täyttyy tässä tapauksessa, koska niiden tarjoukset sisälsivät toisistaan poikkeavia ajoneuvoyhdistelmiä.
- 6 Kantajat vetoavat erityisesti unionin tuomioistuimen 17.5.2018 antamaan tuomioon *Specializuotas transportas* (C-531/16, EU:C:2018:324). Unionin tuomioistuin erotti siinä kaksi tapausryhmää selvästi toisistaan. Vain jälkimmäisen tapauksen osalta, jossa osallistuvat yritykset eivät muodosta taloudellista kokonaisuutta, unionin tuomioistuin on (29 kohta) viitannut siihen, että direktiivin 2004/18 2 artiklassa säädettyä yhdenvertaisen kohtelun periaatetta loukattaisiin, jos sallittaisiin se, että keskenään sidoksissa olevat tarjoajat voisivat jättää sopimiaan tai yhdenmukaistettuja tarjouksia eli tarjouksia, jotka eivät ole itsenäisiä eivätkä riippumattomia ja jotka saattaisivat näin ollen tuoda niille perusteettomia etuja muihin tarjoajiin nähden. Tähän liittyvällä lisämaininnalla, jonka mukaan ei ole tarpeen tutkia, merkitseekö tällaisten tarjousten esittäminen myös SEUT 101 artiklan vastaista menettelyä, korostetaan nimenomaisesti, että 29 kohdan toteamukset koskevat kokonaisuutena vain sitä tapausta, että kyseessä ei ole taloudellinen kokonaisuus.
- 7 Tässä tapauksessa kantajat muodostivat taloudellisen kokonaisuuden, eivätkä ne olleet omasta mielestään saaneet itselleen perusteetonta etua. Yhdenvertaista kohtelua koskevasta periaatteesta, jonka mukaan erilaista on kohdeltava eri tavalla, ilmenee, että tarjoajia ei saa sallitun yhdenmukaistamisen yhteydessä sulkea pois.
- 8 Vastaaja esittää erityisesti, että julkisia hankintoja koskevan lainsäädännön tehtävänä on varmistaa hankintamenettelyyn osallistuvien tarjoajien todellinen kilpailu, ja näillä tarjoajilla on oikeus siihen, että tarjoukset annetaan ilman tietoa kilpailijoiden tarjouksista. Jos tätä periaatetta loukataan sillä, että kaksi tarjoajaa

muodostaa taloudellisen kokonaisuuden, muiden tarjoajien etu jätettäisiin huomiotta. Taloudellisen kokonaisuuden muodostavat tarjoajat asetettaisiin parempaan asemaan muihin tarjoajiin nähden ilman oikeudellisesti pitävää perustaa, mikä johtaisi yhdenvertaista kohtelua koskevan periaatteen loukkaamiseen ja suojelun arvoisen kilpailun vaarantumiseen tai vääristymiseen. Nämä taloudellisen kokonaisuuden muodostavat yritykset voisivat, koska ne muodostivat virallisesti kaksi erillistä oikeussubjektia, näet saada etua esimerkiksi siitä, että ne osallistuisivat tarjouskilpailuun yhdenmukaistetuilla tarjouksilla viittaamalla erilaisiin soveltuvuusedellytyksiin. Jos taloudellisen kokonaisuuden tarjoaja suljetaan pois soveltumattomuuden vuoksi, taloudellisen kokonaisuuden muilla tarjoajilla on edelleen näiden tarjoajien välillä yhdenmukaistettu tarjous mukana kilpailussa. GWB:n 124 §:n 1 momentin 4 kohdassa mainitut sopimukset ja yhdenmukaistetut menettelytavat eivät tarkoita ainoastaan kilpailun suojelemista tällaisiin sopimuksiin ja yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin osallistuvien yritysten välillä.

- 9 Myöskään tuomio *Specializuotas transportas* ei edusta kantajien näkemystä, vaan sen mukaan yhdenvertaisen kohtelun periaatteen ja avoimuusperiaatteen loukkaaminen pikemminkin estää sopimuksen tekemisen kantajien kanssa. Kyseessä on joka tapauksessa kahden tarjouksen antaminen kielletyllä tavalla.

Lyhyt yhteenveto ennakkoratkaisupyynnön perusteluista

- 10 Direktiivin 2014/24/EU 57 artiklan 4 kohdan d alakohdan mukaan hankintaviranomaiset voivat sulkea talouden toimijan pois hankintamenettelystä tai jäsenvaltiot voivat vaatia sen poissulkemista, jos hankintaviranomaisella on riittävän uskottavaa näyttöä siitä, että talouden toimija on tehnyt muiden talouden toimijoiden kanssa sopimuksia, joilla pyritään vääristämään kilpailua. Direktiivin johdanto-osan 101 perustelukappaleen ensimmäisen virkkeen mukaan hankintaviranomaisille olisi lisäksi annettava mahdollisuus sulkea pois talouden toimijat, jotka ovat osoittautuneet epäluotettaviksi siksi, että ovat tehneet ammatin harjoittamiseen liittyviä vakavia virheitä, kuten rikkoneet kilpailusääntöjä.
- 11 Edellä mainitun säännöksen täytäntöönpanon yhteydessä Saksan lainsäätäjät otti GWB:n 124 §:n 1 momentin 4 kohdassa huomioon GWB:n 1 §:ssä olevan kilpailua rajoittavia sopimuksia koskevan kiellon sanamuodon, joka vastaa suureksi osaksi SEUT 101 artiklaa.
- 12 SEUT 101 artiklaa ei sovelleta, jos taloudellisen kokonaisuuden muodostavat yritykset toteuttavat siinä kielletyt sopimukset tai menettelytavat (tuomio *Gerichtshofs Specializuotas transportas*, 28 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen, ja tuomio 12.7.1984, *Hydrotherm*, C-170/83, EU:C:1984:271, 11 kohta).
- 13 Jaoston näkemyksen mukaan kantajat muodostavat tällaisen taloudellisen kokonaisuuden. Kahta talouden toimijaa on pidettävä taloudellisena kokonaisuutena eli SEUT 101 artiklassa tarkoitettuna yrityksenä, jos tytäryhtiö on erillinen oikeussubjekti mutta ei päätä itsenäisesti markkinakäyttäytymisestään

vaan noudattaa olennaisilta osin emoyhtiön sille antamia ohjeita, kun otetaan erityisesti huomioon taloudelliset, organisatoriset ja oikeudelliset yhteydet näiden kahden oikeudellisen yksikön välillä (vrt. tuomio 27.1.2021, Goldman Sachs, C595/18, EU:C:2021:73, 31 kohta, ja tuomio 24.6.2015, Fresh Del Monte Produce v. komissio ja komissio v. Fresh Del Monte Produce, C-293/13 P ja C-294/13 P, EU:C:2015:416, 75 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Se, että ”emo” ei ole tässä tapauksessa yhtiö vaan rekisteröitynyt yksinyrittäjä, ei johda muuhun arviointiin.

- 14 Tällä perusteella jaostossa tulee esiin kysymys siitä, onko direktiivin 2014/24/EU 57 artiklan 4 kohdan d alakohtaa tulkittava siten, että hankintaviranomaisella on oltava riittävän uskottavaa näyttöä SEUT 101 artiklan rikkomisesta.
- 15 Jaoston mielestä ensimmäiseen ennakkoratkaisukysymykseen on vastattava myöntävästi, koska direktiivin johdanto-osan 101 perustelukappaleessa mainitaan kilpailusääntöjen rikkominen.
- 16 Jaoston näkemyksen mukaan direktiivin 2014/24/EU 57 artiklan 4 kohdan d alakohtaa ei voida tulkita siten, että myös keskenään sidoksissa olevat tarjoajat, jotka muodostavat taloudellisen kokonaisuuden ja antavat yhdenmukaistettuja tarjouksia, voitaisiin tämän säännöksen perusteella sulkea pois menettelystä. Kilpailusalaisuuksien suojaamista koskevan vaatimuksen noudattamatta jättäminen voi olla pikemminkin olla tämän oikeussäännön nojalla perusteena poissulkemiselle vain silloin, jos sillä rikotaan kartellioikeuden sääntöä; tämä ei tule kysymykseen, jos kauppaa tekevät yritykset kuuluvat kartellilainsäädännössä tarkoitetun niin sanotun konsernin sisäisen poikkeuksen piiriin.
- 17 Nyt käsiteltävässä tapauksessa ei jaoston näkemyksen mukaan tule kysymykseen myöskään poissulkeminen vakavan ammatillisen virheen perusteella (direktiivin 2014/24/EU 57 artiklan 4 kohdan c alakohta), joka mainitaan oikeuskirjallisuudessa jäännösluokkana.
- 18 Taloudellisen kokonaisuuden muodostavat tarjoajat, joista kukin jättää tarjouksen, voivat tosin saada tästä perusteetonta etua muihin tarjoajiin nähden. Sellaiseen tarjoajaan nähden, joka antaa useita päätarjouksia, tarjoajilla, jotka muodostavat taloudellisen kokonaisuuden ja joista kukin antaa tarjouksen, on näet – tarjoajiin liittyvien – poissulkemisperusteiden ja soveltuvuusedellytysten perusteella paremmat mahdollisuudet sopimuksen saamiseen. Esimerkiksi nyt käsiteltävässä asiassa maksukyvyttömyysmenettelyn aloittamisen osalta on esillä kantajan nro 1 poissulkeminen GWB:n 124 §:n 4 momentin 2 tai 8 kohdan nojalla, kun taas kantajan nro 1 kanssa yhdenmukaistettu tarjoajan nro 2 tarjous on tutkittava – ellei sitä suljeta pois jonkin toisen oikeussäännön perusteella. Tämä näkökohta on tosin jaoston näkemyksen mukaan otettava huomioon toisen ennakkoratkaisukysymyksen yhteydessä.
- 19 Toisen ja kolmannen ennakkoratkaisukysymysten taustalla ovat jaoston epäilykset, jotka liittyvät siihen, estääkö direktiivin 2014/24/EU 57 artiklan 4

kohdan vapaaehtoisten poissulkemisperusteiden luettelo nojautumisen yhdenvertaisen kohtelun periaatteeseen, jotta oikeutettaisiin se, että taloudellisen kokonaisuuden muodostavien kahden tarjoajan tarjouksia ei voida ottaa huomioon kilpailusalaisuuksien suojaamista koskevan vaatimuksen noudattamatta jättämisen vuoksi.

- 20 Toisella ennakkoratkaisukysymyksellä pyritään selvittämään, onko unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö (tuomio 16.12.2008, *Michaniki*, C-213/07, 44 kohta ja sitä seuraavat kohdat) sovellettavissa direktiivin 2014/24/EU 57 artiklan 4 kohtaan.
- 21 Direktiiviä 2004/18/EY koskevan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön nojalla tämän direktiivin 2 artiklaa on tulkittava siten, että se on esteenä sopimuksen tekemiselle sellaisten tarjoajien kanssa, joiden keskinäisillä sidoksilla todetaan olleen vaikutusta niiden saman menettelyn yhteydessä esittämien tarjousten sisältöön. Keskenään sidoksissa olevien tarjoajien tarjoukset on esitettävä täysin itsenäisesti ja riippumattomasti (tuomio *Specializuotas transportas*, 38 kohta ja sitä seuraavat kohdat). Jaosto tulkitsee tätä siten, että hankintaviranomaisella – toisin kuin direktiivin 2014/24/EU 57 artiklan 4 kohdan nojalla (”voivat”) – ei ole tämän oikeuskäytännön mukaan harkintavaltaa.
- 22 Poissulkemista – *GWB:n* 97 §:n 1 ja 2 momentin yleisten periaatteiden nojalla – voidaan riidanalaisen tapauksen kaltaisissa tapauksissa harkita kuitenkin vain silloin, jos direktiivin 2014/24/EU 57 artiklan 4 kohdassa säädettyjen vapaaehtoisten poissulkemisperusteiden luettelo ei ole tyhjentävä, mikä estäisi poissulkemisen.
- 23 Unionin tuomioistuin on tosin todennut, että julkisia rakennusurakoita koskevien sopimusten tekomenettelyjen yhteensovittamisesta annetun direktiivin 93/37/ETY 24 artiklan ensimmäisessä kohdassa oleva tyhjentävä luettelo puuttuviin ammatillisiin ominaisuuksiin perustuvista poissulkemisperusteista ei kuitenkaan poista jäsenvaltioilta oikeutta pitää voimassa tai antaa aineellisia oikeussääntöjä, joilla on erityisesti tarkoitus taata julkisten hankintojen alalla se, että noudatetaan yhdenvertaisen kohtelun periaatetta samoin kuin tämän edellyttämää avoimuusperiaatetta, jotka sitovat hankintaviranomaisia kaikissa tällaisia hankintoja koskevien sopimusten tekomenettelyissä (tuomio *Michaniki*, 44 kohta ja sitä seuraavat kohdat). Se on lisäksi katsonut, että direktiivin 2004/18/EY 2 artiklassa säädettyä yhdenvertaisen kohtelun periaatetta loukattaisiin, jos sallittaisiin, että keskenään sidoksissa olevat tarjoajat saisivat esittää yhteen sovitettuja tai yhdenmukaistettuja – eli ei itsenäisiä eikä riippumattomia – tarjouksia, jotka saattaisivat näin ollen tuoda niille perusteettomia etuja muihin tarjoajiin nähden (tuomio *Specializuotas transportas*, 29 kohta), vaikka myös tämän direktiivin 45 artiklan 2 kohta sisälsi vapaaehtoisten poissulkemisperusteiden luettelon. Unionin tuomioistuin on vedonnut tähän oikeuskäytäntöön myös direktiiviä 2014/24/EU koskeneen ennakkoratkaisupyynnön yhteydessä (tuomio 11.7.2019, *Telecom Italia*, C-697/17, EU:C:2019:599, 51 kohta ja sitä seuraavat kohdat).

- 24 Ennakkoratkaisukysymyksen taustalla oleva jaoston epävarmuus perustuu kuitenkin säännösten systematiikkaan. Direktiivin 2014/24/EU 57 artiklan 4 kohdan e ja f alakohtaa vastaavista poissulkemisperusteista, jotka eivät liity yrityksen velvoitteiden laiminlyöntiin vaan eturistiriitaan ja kilpailun vääristämiseen yrityksen aikaisemman yhteyden vuoksi, ei näet säädetty direktiivin 93/37/ETY 24 artiklan ensimmäisessä kohdassa eikä direktiivin 2004/18/EY 45 artiklan 2 kohdassa. Kirjelmässä esitetään tästä syystä, että unionin lainsäätäjät olisi säätänyt direktiivillä 2014/24/EU tyhjentävästi myös yhdenvertaisuuteen ja läpinäkyvyyteen liittyvistä poissulkemisperusteista. Unionin tuomioistuin on tosin johtanut yhdenvertaisen kohtelun periaatteesta ja avoimuusperiaatteesta, että hankintaviranomaisen pitää tarkastaa mahdollisten eturistiriitojen olemassaolo ja toteuttaa tarkoituksenmukaiset toimenpiteet estääkseen, paljastaakseen ja poistaakseen eturistiriidat (tuomio 12.3.2015, eVigilo, C-538/13, EU:C:2015:166, 43 kohta). Unionin lainsäätäjät on käsitellyt direktiivin 2014/24/EU 57 artiklan 4 kohdan f alakohdassa ja 41 artiklassa – niin ikään yhdenvertaisen kohtelun periaatteeseen perustuvaa – unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntöä, joka liittyy henkilöihin, jotka osallistuivat jo sopimuksen tekomenettelyn valmisteluun (tuomio 3.3.2005, Fabricom, C-21/03 ja C-34/03, EU:C:2005:127, 26 kohta ja sitä seuraavat kohdat). Kun otetaan huomioon unionin tuomioistuimen korostama yhdenvertaisen kohtelun periaatteen merkitys ja siitä hankintaviranomaiselle johtuvat velvoitteet, jaosto kuitenkin katsoo, että riippumatta direktiivin 2014/24/EU 57 artiklan 4 kohdan vapaaehtoisten poissulkemisperiaatteiden luettelon laajentamisesta yhdenvertaisen kohtelun periaate estää edelleen keskenään sidoksissa olevien yritysten tarjousten ottamisen huomioon, koska nämä yritykset eivät ole itsenäisiä eivätkä riippumattomia. Vaikka pitäisi ottaa huomioon, että hankintaviranomaisten on direktiivin 2014/24/EU johdanto-osan 101 perustelukappaleen mukaan soveltaessaan näitä – vain – vapaaehtoisia poissulkemisperusteita noudatettava erityisesti suhteellisuusperiaatetta, jaosto katsoo, että toiseen ennakkoratkaisukysymykseen on vastattava kieltävästi.
- 25 Se, että kansallisessa oikeuskäytännössä katsotaan, että kansallisissa säännöksissä säädetään tyhjentävästi pakottavista ja vapaaehtoisista poissulkemisperusteista lain systematiikan perusteella, sopii jaoston näkemyksen mukaan yhteen unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön (tuomio Michaniki, 43 kohta) kanssa, eikä siinä suljeta pois turvautumista yhdenvertaisen kohtelun periaatteeseen, jotta sillä perusteella voitaisiin jättää huomiotta tarjoukset, joita ovat antaneet kaksi tarjoajaa, jotka ovat sopineet tarjouksista keskenään tai yhdenmukaistaneet ne.
- 26 Kolmas ennakkoratkaisukysymys koskee sitä, onko tuomio Specializuotas transportas, joka liittyy nimenomaisesti keskenään sidoksissa oleviin tarjoajiin, jotka eivät muodosta taloudellista kokonaisuutta, ja jonka mukaan esitettävien tarjousten on oltava itsenäisiä ja riippumattomia, sovellettavissa sellaisten tarjoajien tarjouksiin, jotka muodostavat taloudellisen kokonaisuuden.
- 27 Jaoston mielestä erityisesti yhdenvertaisen kohtelun periaate estää sopimuksen tekemisen sellaisten tarjoajien kanssa, jotka muodostavat taloudellisen

kokonaisuuden eivätkä voi esittää itsenäisiä tai riippumattomia tarjouksia. Ei olisi johdonmukaista, jos sellaisten toisiinsa sidoksissa olevien yritysten kanssa, jotka eivät muodosta taloudellista kokonaisuutta, voitaisiin tehdä sopimus vain sillä edellytyksellä, että niiden tarjoukset ovat tosiasiallisesti itsenäisistä ja toisistaan riippumattomia, kun sitä vastoin sellaisten yritysten kanssa, jotka muodostavat taloudellisen kokonaisuuden eivätkä siksi voi täyttää tätä edellytystä, voitaisiin ilman muuta tehdä sopimus.

- 28 Jaosto ehdottaa näin ollen, että kolmanteen ennakkoratkaisukysymykseen vastataan myöntävästi.

TYÖASIAKIRJA